

А. М. Пісарэнка,

загадчык кафедры

беларускай філалогіі і сусветнай літаратуры,

кандыдат філалагічных навук, дацэнт

РЭАЛІЗАЦЫЯ ТВОРЧАГА ПАТЭНЦЫЯЛУ МОВЫ ПРЫ ФАРМІРАВАННІ ГАРМАНІЧНАЙ АСОБЫ СПЕЦЫЯЛІСТА СФЕРЫ КУЛЬТУРЫ

Праблему ўсебакова развітой, гарманічнай асобы спецыяліста, у тым ліку сферы культуры, можна вырашыць праз набыццё адпаведнай адукацыі, вывучэнне шэрагу дысцыплін па спецыяльнасці, а таксама такіх дысцыплін, як «Сусветная мастацкая культура», «Сусветная літаратура», «Беларуская літаратура». Што да моўнай кампетэнцыі, яна павінна заставацца адным з элементаў прафесійнай кампетэнцыі любога спецыяліста. Вывучаючы мову ў кантэксце курса «Беларуская мова (прафесійная лексіка)», студэнты не толькі паўтараюць і сістэматызуюць набытыя ў школе веды, яны мэтанакіравана вучацца размаўляць па-беларуску ў прафесійнай сферы, а таксама засвойваць тэмы, звязаныя з культурай маўлення, што дазволіць ім правільна, лагічна, дакладна афармляць свае думкі на любой мове. Дасканалая арганізаванае маўленне павінна стаць падмуркам фарміравання асобы.

Ключавымі элементамі паняцця «асоба» з'яўляюцца паняцці «прафесійная дзейнасць», «прафесійнае станаўленне». Лічыцца, што прафесійная дзейнасць дапамагае рэалізаваць чалавеку здольнасці, творчыя магчымасці, а прафесійнае станаўленне ўзбагачае псіхіку асобы, напаяняе жыццядзейнасць асаблівым сэнсам, а значыць, надае прафесійнай біяграфіі значнасць. Розныя людзі па-рознаму праяўляюць сябе ў прафесіі, у рознай ступені імкнуцца да ўдасканалення майстэрства, рэалізацыі творчага патэнцыялу.

Важную ролю ў любой сферы, а тым больш у сферы культуры, мае мова як сродак камунікацыі і захавання духоўнай спадчыны народа. Узорнае маўленне спецыяліста вынікае з рэалізацыі творчага патэнцыялу мовы. Творчы патэнцыял мовы – гэта той аспект, які дае магчымасць асобе, у тым ліку спецыялісту, выразіць сябе, дасканалая перадаць думкі (інфармацыю) і пачуцці (эмацыянальны стан).

Важнае месца пры вывучэнні гэтага пытання адводзіцца менавіта падзелу мовы на функцыянальныя стылі. Выбар моўнай адзінкі залежыць ад сферы зносін, канкрэтнай маўленчай сітуацыі, маўленчых задач і асобы аўтара як суб'екта гаварэння.

Як кожны чалавек індывідуальны, так і маўленне яго індывідуальнае, спецыфічнае. Мова дае кожнаму аднолькавыя магчымасці для самарэалізацыі, аднак усе па-рознаму карыстаюцца гэтым скарбам. Нягледзячы на тое, што спецыяльнасці ў сферы культуры разнастайныя, большасць з іх патрабуюць публічнасці і прафесійнага валодання мовай. Нават у тых прафесіях, дзе, на першы погляд, мова не запатрабаваная і не праз слова ствараецца мастацкі вобраз (мастак, харэограф), чалавек усё роўна павінен умець ствараць лібрэта, расказаць пра карціну, фарбы, ідэю стварэння і г. д.

Мова дае шэраг магчымасцей для задавальнення розных патрэбнасцей. Творчы патэнцыял мовы рэалізуецца на ўсіх яе ўзроўнях. Для спевакоў, супрацоўнікаў сферы рэкламы, акцёраў, экскурсаводаў важна валодаць арфаэпічнымі і акцэнталагічнымі нормамаі. Для рэжысёраў, архівістаў, музеязнаўцаў важнае патрабаванне – валоданне арфаграфічнымі, лексічнымі і граматычнымі нормамаі, бо названыя спецыялісты павінны дасканалы валодаць пісьмовай формай мовы.

У ідэале паводле камунікатыўных якасцей і разнастайных спосабаў іх рэалізацыі маўленне кожнага чалавека павінна вызначацца шэрагам характарыстык. Найпершае месца лінгвісты адводзяць менавіта правільнасці маўлення, што стварае падмурак маўленчай камунікацыі. У аснове гэтай якасці – веданне моўных норм усіх лінгвістычных узроўняў: арфаэпічнага, акцэнталагічнага, арфаграфічнага, лексіка-фразеалагічнага, словаўтваральнага, граматычнага (марфалагічнага і сінтаксічнага), пунктуацыйнага і стылістычнага. Авалодаўшы моўнымі нормамаі, чалавек правільна будзе вусныя і пісьмовыя дыялогі, маналогі, палілогі. Пачуўшы (прачытаўшы) правільнае маўленне, заўсёды можна адзначыць, што чалавек /аўтар тэксту/ пісьменны, адукаваны, ці, магчыма, мае прыродныя здольнасці граматычна пісаць. Аднак авалодаць усімі нормамаі – гэта значыць зрабіць першы крок да дасканалы маўленчай камунікацыі. Ёсць шэраг іншых асаблівасцей, якасцей, якія шліфуюць моўныя навыкі. Ахарактарызуем тыя камунікатыўныя якасці, праз якія выяўляецца творчы патэнцыял мовы.

Дакладнасць – такая камунікатыўная якасць маўлення, якая прадугледжвае адпаведнасць яго сэнсавага боку адлюстраванай рэчаіснасці і праяўляецца ва ўменні знаходзіць адэкватную слоўную адзінку. Такім чынам, дакладнасць уяўляе сабой уменне правільна адлюстроўваць рэчаіснасць і правільна выказаць думкі і афармляць іх пры дапамозе слоў.

Сцісласць (лаканічнасць) маўлення – камунікатыўная якасць, непасрэдна звязаная з законам эканоміі моўных сродкаў. У выніку рэалізацыі гэтай маўленчай адметнасці перыяд гаварэння скарачаецца, але застаецца нязменнай інфармацыйная частка.

Лагічнасць маўлення прадугледжвае паслядоўнасць, несупярэчлівасць і аргументаванасць выкладання думак. Лагічнасць характарызуе структуру маўлення, яе арганізацыю і ацэньвае сэнсавыя спляценні маўленчых адзінак з пункту гледжання законаў логікі і правільнага мыслення. Лагічнасць маўлення часта парушаецца праз маўленчую двухсэнсоўнасць, сэнсавую несумяшчальнасць лексем сінанімічнага рада, калі гэта не стылістычны прыём.

Чысціня маўлення як камунікатыўная якасць цесна звязаная са стылістычнымі і этычнымі нормаў, якія дапамагаюць берагчы мову ад засмечвання, кантралююць ужыванне нелітаратурных моўных элементаў і некаторых літаратурных, якія знаходзяцца па-за межамі мовы асобных функцыянальных стыляў. У сувязі з гэтым лінгвісты прапануюць размяжоўваць дзве крыніцы засмечвання: літаратурныя маўленчыя адзінкі – канцылярызмы, вузкія прафесіяналізмы, іншамоўныя словы і нелітаратурныя – дыялектызмы, жарганізмы, прастамоўі, а таксама словы-паразіты, літаратурныя і нелітаратурныя па паходжанні.

Дарэчнасць – такая камунікатыўная якасць, пры якой ужытыя моўныя сродкі адпавядаюць месцу, часу, жанру, мэтам і ўмовам зносін. Маўленне дарэчнае, калі яно строга адпавядае задачам зносін, зместу інфармацыі, выбранаму жанру і стылю выкладання, індывідуальным асаблівасцям аўтара і адрасата. Безумоўна, выхаваны чалавек не будзе ў цягніку ці самалёце расказаць пра адпаведныя віды катастроф, пры хворым чалавеку – пра лятальны зыход хваробы, у жанчыны пытацца пра яе ўзрост, адны і тыя ж маўленчыя паводзіны выкарыстоўваць пры зносінах з роднымі, сябрамі і на працы.

Дарэчнасць маўлення – паняцце не толькі лінгвістыкі, але і этыкі, эстэтыкі. Праз маўленчыя паводзіны выяўляецца асоба аўтара, характар аўдыторыі. Такім чынам, маўленчая кампетэнцыя аб’ядноўвае гістарычныя, культуралагічныя, этычныя і інш. кампетэнцыі.

У рэалізацыі творчага патэнцыялу мовы багацце маўлення – гэта адна з найбольш важных камунікатыўных якасцей, бо дэманструе лексічныя, фразеалагічныя, словаўтваральныя, граматычныя і стылістычныя рэсурсы мовы. Багацце любой мовы можна ўявіць, калі паглядзець вакол сябе, падумаць пра тое, што прадметы, дзеянні, іх якасці і ўласцівасці, абстрактныя паняцці і інш. – усё мае назву, а часам і не адну. Значыць, наколькі разнастайны свет, наколькі развіта мысленне і жыццядзейнасць чалавека, настолькі багатая і мова.

Выразнасць – камунікатыўная якасць маўлення, пры дапамозе якой аўтар тэксту падтрымлівае ўвагу чытача або слухача, прымушае задумацца над зместам выказвання, кранае думкі і пачуцці, не пакідае раўнадушным. Часам у мовазнаўчай літаратуры атаясамляюць паняцці вобразнасць і выразнасць; аднак вобразнасць заўсёды звязана з пераносным значэннем слова, з ужываннем слова ў кантэксце, у той час як для стварэння *выразнасці* (экспрэсіўнасці) могуць ужывацца словы і з прамым значэннем. Несумненна адно: і вобразнасць, і выразнасць упрыгожваюць маўленне. Яшчэ Дыяген Вавілонскі пісаў: «Прыгажосць ёсць выказванне, якое дазваляе пазбегнуць паўсядзённасці». Са сказанага вышэй вынікае, што паняцце выразнасці больш шырокае за паняцце вобразнасці, гэтыя два паняцці рэалізуюць эстэтычную функцыю мовы, а значыць, яны найбольш запатрабаваныя ў мастацкім стылі.

Шматгадовы і сённяшні вопыт выкладання мовы ва УВА дае падставу сцвярджаць, што студэнты становяцца ўсё менш начытанымі, усё менш карыстаюцца творчым патэнцыялам мовы для самарэалізацыі, фарміравання якасцей, неабходных кваліфікаванаму спецыялісту, тым больш прафесіяналу. Студэнты пішуць і гавораць цікавыя рэчы, напрыклад, багдановічаў вянок замест Багдановічаў «Вянок», пытаюцца, чаму ў *«Людвіг ван Бетховен ван з малой літары, а ў Ван Гог Ван – з вялікай літары»*, перакладаюць *паркетный пол, звонкая гармонь* адпаведна *паркетны падлог, гучны гармон*, сінонім да слова *імпэт – гнеў*, да *аптыміст – весялун* і г. д. Пры

выкананні практыкавання па арфаграфіі ў раздзеле «Правер сябе» пры перакладзе прозвішчаў знакамітых дзеячаў сферы мастацтва праблема не толькі ў тым, каб напісаць правільна па-беларуску, а і ў тым, каб ідэнтыфікаваць асоб з краінай, родам дзейнасці, сферай мастацтва і як напісаць па-беларуску іх прозвішчы. Моўная кампетэнцыя – важны элемент прафесійнай кампетэнцыі ўсіх УВА, у тым ліку сферы культуры. Сама мова з’яўляецца сродкам зносін, злучае ў адно шматлікія дысцыпліны – выступае ў якасці звяна міждысцыплінарных сувязей, а таксама з’яўляецца формай культуры і адным са сродкаў захавання духоўнай спадчыны чалавецтва.

Р. А. Ровина,

заведуючай кафедры

информационных ресурсов,

кандидат педагогических наук, доцент

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД В ПРЕПОДАВАНИИ ДИСЦИПЛИНЫ «ИНФОРМАЦИОННЫЕ РЕСУРСЫ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ И МЕДИЦИНСКОЙ СФЕРЫ»

Присоединение Беларуси к Болонскому процессу свидетельствует о необходимости следования базовым принципам организации единого образовательного пространства и в том числе по компетентностному формату. Главной целью высшей школы сегодня признается формирование профессиональной компетентности. Для системы профессионального образования в нашей стране компетентностный подход нельзя рассматривать как принципиально новое явление, т. к. элементы этого подхода всегда являлись составной частью управления качеством подготовки специалистов. Вместе с тем терминология компетентностного подхода в стране стала широко обсуждаться в первом десятилетии XXI в. Это был этап разработки второго поколения образовательных стандартов первой ступени высшего образования, которые строились в соответствии с понятиями «компетенция» и «компетентность». Реализация компетентностного подхода в рамках Болонского процесса направлена на повышение учебных результатов и компетентности студентов.